

FILOSOFIA LUI FRIEDRICH NIETZSCHE ȘI NIHILISMUL RELIGIEI CREȘTINE

Constantin MOROȘANU¹
Eugeniu ZAMFIROV²

¹Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Electronică și Telecomunicații,
Departamentul TSE, TST-181, orașul Chișinău, Republica Moldova

²Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Electronică și Telecomunicații,
Departamentul TSE, IMTC-181, orașul Chișinău, Republica Moldova

Autorul corespondent: Ecaterina Lozovanu: ecaterina.lozovanu@gmail.com

Rezumat: *Articolul oferă o analiză a principalelor aspecte ale filozofiei lui Friedrich Nietzsche. Influența lui Nietzsche exercitată asupra viziunii lumii este completată cu abordarea unui complex de probleme morale, etice, sociale, politice pe care le-a analizat filosoful german. Există puncte de tangență cu diverse ideologii politice care l-au considerat precursorul și inspiratorul acestora. Aceasta confirmă un adevăr indubitabil că filosofia nitezscheană a avut o mare influență intelectuală în întreaga lume.*

Cuvinte cheie: *nihilism, ideologia fascistă, Dumnezeu, teologie, ontologie, epistemologie, principiu, axiologie.*

Introducere

Friedrich Wilhelm Nietzsche (n. 15 octombrie 1844, Röcken - d. 25 august 1900, Weimar), a fost un filosof german, critic cultural, compozitor, poet, eseist, filolog și savant al limbii latine și grecești. Scrierile sale despre adevăr, moralitate, limbaj, estetică, teorie culturală, istorie, nihilism, putere, conștiință și sensul existenței au exercitat o influență enormă asupra filozofiei occidentale și a istoriei intelectuale.

Încercările sale de a nega motivele care stau la baza religiei tradiționale occidentale „a moralității și filozofiei au afectat profund generațiile de teologi, filosofi, psihologi, poeți, romancieri și dramaturgii. Nietzsche a susținut că „Dumnezeu a murit“. Această idee a primit două interpretări majore: prima - susține faptul ca filosoful vorbește despre moartea Dumnezeului creștinilor, iar a doua interpretare - vorbește despre moartea Dumnezeului a filosofilor. Deși a fost un dușman aprins al naționalismului, al antisemitismului și al politicii de putere, numele său a fost ulterior invocat de fasciști pentru a avansa chiar lucrurile pe care le-a contrazis.

Friedrich Wilhelm Nietzsche născut la 15 octombrie 1844, într-o familie de protestanți în micul oraș Röcken, în apropiere de Leipzig. Încă din tinerețe, este confruntat cu problema credinței în Dumnezeu și înclină mai degrabă spre ateism, fapt ce se reflectă mai târziu în gândirea sa filozofică. A studiat la Schulpforta, din 1858 până în 1864, împrietenindu-se cu Paul Deussen și Carl von Gersdorff. În același timp a găsit timp să lucreze la poezii și compoziții musicale. La Schulpforta, Nietzsche a primit o importantă pregătire în limbile: greacă, latină, ebraică și franceză. Ulterior Nietzsche s-a concentrat pe studierea filologiei la Universitatea din Leipzig. La scurt timp după aceea au apărut primele publicații filologice. În 1869 este numit profesor la Universitatea din Basel și primește cetățenia elvețiană. Studiază filosofia antică greacă, în special reprezentanții perioadei presocratice. În 1873 filosoful a început să acumuleze note care vor fi publicate postum. Între 1873 și 1876 a publicat patru eseuri separate. În 1879, după o înrăutățire semnificativă a sănătății, Nietzsche a trebuit să-și demisioneze funcția la Basel. În 1882 aflându-se la Nisa începe să scrie lucrarea sa capitală, *Also sprach Zarathustra* ("Așa a vorbit Zarathustra"), care va apărea în 1885. În 1888 se mută la Torino, unde a scris operele *Götzen-Dämmerung* ("Amurgul idolilor") și *Ecce Homo*. În ziua de 3 ianuarie 1889, în piața Carlo Alberto din Torino, asistând la biciuirea sălbatică și agonia unui cal în plină stradă, are prima criză de nebunie, în cursul căreia are manifestări delirante, considerându-se Dionysos sau Iisus. Este îngrijit până la sfârșitul vieții de sora sa, Elisabeth Foerster Nietzsche.

Elementele apolonian și dionisiac – temelie ideologică în filosofia Fr.Nietzsche

Friedrich Nietzsche și-a dezvoltat filozofia la sfârșitul secolului al XIX - lea. Îmboldul care i-a trezit interesul său filosofic a fost lucrarea lui Arthur Schopenhauer „*Die Welt als Wille und Vorstellung*” (Lumea ca voință și reprezentare, 1819), unde afirmă că Schopenhauer a fost unul dintre puținii gânditori pe care el l-a respectat, dedicându-i eseul său „*Schopenhauer als Erzieher*” (Schopenhauer ca educator), publicat în 1874 ca una dintre meditațiile sale intempestive.

Încă de la începutul secolului XX, filosofia lui Nietzsche a avut o mare influență intelectuală și politică în întreaga lume. Subiectele pe care le-a abordat Nietzsche în lucrările sale au fost morala, religia, epistemologia, psihologia, ontologia și critica socială. Datorită stilului evocator al filosofului german și al pretențiilor sale adesea scandaloase acestea vor genera reacții pasionale, care merg de la iubire la deznădejde. Temele obișnuite în gândirea lui pot fi, totuși, identificate și discutate. Lucrările sale cele mai vechi au accentuat opoziția impulsurilor apoloniane și dionisiace în artă, iar figura lui Dionysos a continuat să joace un rol în gândirea sa ulterioară. Alte curente majore includ voința de putere, afirmația că Dumnezeu este mort, distincția dintre moralitățile stăpânului și sclavilor și perspectivismul radical. Alte concepte apar rar sau sunt limitate la una sau două lucrări majore, dar sunt considerate piese centrale ale filozofiei nietzscheene, cum ar fi Übermensch și gândul la reparația eternă. Lucrările sale ulterioare au implicat un atac susținut împotriva creștinismului și moralității creștine și asupra transvalorizării tuturor valorilor.

Friedrich Nietzsche a promovat nihilismul în urma frustrărilor repetate, apărute în rezultatul căutării sensului religiei. El abordează problema nihilismului ca fiind profund personală, afirmând că această problemă a lumii moderne a „devenit conștientă” în el. Mai mult, el subliniază atât pericolul nihilismului, cât și posibilitățile pe care le oferă, așa cum se vede în declarația sa „*mă laud, nu-mi reproșez, sosirea nihilismului*”.

Afirmația că „Dumnezeu a murit”, care apare destul de des printre lucrările lui Nietzsche, în special în lucrarea „*The Gay Science*”, a devenit una dintre remarcile sale cele mai cunoscute. Pe baza acesteia, majoritatea comentatorilor consideră că Nietzsche a fost ateu. El folosește această frază pentru a rezuma efectul și consecința pe care Epoca Iluminării a avut-o asupra centralității conceptului de Dumnezeu în cadrul civilizației vest-europene, care a avut un caracter esențial creștin încă din Imperiul Roman. Iluminismul a adus triumful raționalității științifice asupra revelației sacre, ascensiunea materialismului filosofic și a naturalismului care, pentru toate intențiile și scopurile, dispensaseră credința sau rolul lui Dumnezeu în treburile omului și destinul lumii. Nietzsche a recunoscut criza pe care această „Moarte a lui Dumnezeu” a reprezentat-o pentru presupunerile morale existente în Europa, deoarece acestea existau în contextul credinței creștine tradiționale. Evoluțiile recente ale științei moderne și secularizarea din ce în ce mai mare a societății europene l-au „omorât” în mod eficient pe Dumnezeul Avraam, care a servit drept bază pentru semnificație și valoare în Occident mai bine de peste o mie de ani. Moartea lui Dumnezeu poate duce dincolo de perspectivismul gol către un nihilism pur, credința că nimic nu are nicio importanță și că viața nu are nici un scop. Aici el afirmă că doctrina morală creștină oferă oamenilor o valoare intrinsecă, credința în Dumnezeu (care justifică răul din lume) și o bază pentru cunoașterea obiectivă. În acest sens, în construirea unei lumi, în care cunoașterea obiectivă este posibilă, creștinismul este un antidot al unei forme primare de nihilism - disperarea lipsită de sens.

Concluzia iluministă despre „Moartea lui Dumnezeu” a dat naștere propunerii că oamenii - și civilizația occidentală în ansamblu - nu mai puteau crede într-o ordine morală rânduită divin. Această moarte a lui Dumnezeu va duce, susține Nietzsche, nu numai la respingerea unei credințe a ordinii cosmice sau fizice, ci și la respingerea valorilor absolute în sine, la respingerea credinței într-o lege morală obiectivă și universală, care se leagă de toți indivizii. În acest fel, pierderea unei

baze absolute pentru moralitate duce la nihilism. Acest nihilism este acela la care Nietzsche a lucrat pentru a găsi o soluție prin reevaluarea fundamentelor valorilor umane.

Nietzsche credea că majoritatea oamenilor nu au recunoscut încă această moarte. Prin urmare, atunci când moartea va începe să devină recunoscută pe scară largă, oamenii ar dispera și nihilismul va deveni evident. El mai credea că ar putea exista noi posibilități pozitive pentru oameni fără Dumnezeu. Renunțarea la credința în Dumnezeu deschide calea pentru abilitățile creative umane care pot fi dezvoltate pe deplin. Dumnezeuul creștin, a scris el, nu va mai sta în cale, astfel încât ființele umane să nu mai poată îndrepta privirea spre un tărâm supranatural și să înceapă să recunoască valoarea acestei lumi.

În urma prăbușirii sale mintale în 1889, Nietzsche a avut o influență care a fost resimțită aproape la toate nivelurile culturii occidentale din secolului al XX-lea. Astfel, el a inspirat artiștii, filozofii postmoderni francezi din a doua jumătate a secolului XX (Foucault, Deleuze, Derrida). Dar, pe lângă impactul său extins și profund asupra culturii superioare, Nietzsche a servit, de asemenea, ca sursă de inspirație puternică pentru o varietate de mișcări politice. În ceea ce privește această influență, menționarea numelui său tinde să transmită clopote de alarmă mentală. Astfel, filosoful german nu numai că a influențat asupra fascismului italian prin efectul de transformare pe care l-a avut asupra lui Mussolini, ci și, în mare măsură, prin falsificările nefaste ale surorii sale. Aceasta era hotărâtă să se intersecteze cu ideologia lui Hitler și să distorsioneze filosofia lui Nietzsche, astfel, să obțină profit pentru cauza partidului. În așa fel numele filosofului german a devenit favorit în rândul naziștilor și, prin urmare, un nume comun printre adepții „aryanismului”. Așadar, Nietzsche a dobândit, în mod surprinzător, notorietate și o prezență extrem de problematică și ambiguă în discursul și teoria politică. Mulți germani au descoperit apelurile sale pentru un mai mare individualism eroic și o dezvoltare a personalității în lucrarea sa „*Thus Spoke Zarathustra*”. Influența anarhică a lui Nietzsche a fost deosebit de puternică în Franța și Statele Unite.

Mulți lideri politici ai secolului XX erau cel puțin superficial familiarizați cu ideile lui Nietzsche. Cu toate acestea, nu este întotdeauna posibil să se stabilească dacă au citit sau nu de fapt opera filosofului. În ceea ce privește Hitler, de exemplu, există o dezbatere: unii autori susțin că probabil nu l-a citit niciodată pe Nietzsche sau că, dacă a făcut-o, lectura sa nu a fost extinsă. Hitler s-a familiarizat mai mult cu citatele lui Nietzsche în timpul aflării sale la Viena, când citatele filosofului german au fost publicate frecvent în ziarele pan-germane. Cu toate acestea, alții încearcă să aducă argumente vagi în favoarea faptului că dictatorul fascist totuși ar fi citit operele filosofului.

În ciuda ostilității lui Nietzsche față de antisemitism și naționalism, naziștii au făcut uz foarte selectiv al filozofiei lui Nietzsche și, în cele din urmă, acest uz a provocat alterarea reputației lui Nietzsche în urma celui de-al doilea război Mondial. Pe de altă parte, se știe că Mussolini a preluat idei din prelegeri despre Nietzsche, autori ca Vilfredo Pareto și alții și au constituit principiile de bază ale ideologiei fasciste.

Concluzii:

Friedrich Nietzsche a fost unul dintre cei mai mari filosofi ai secolului XX, iar filosofia lui a avut o mare influență intelectuală și politică în întreaga lume. Filosofia sa a fost resimțită aproape la toate nivelurile culturii occidentale care a inspirat personalități marcante. Pe lângă impactul său extins asupra culturii, Nietzsche a servit, ca sursă de inspirație puternică pentru o varietate de mișcări politice. Astfel, el este cel care a influențat fascismul Italian și nazismul German. Datorită stilului său filozofia sa generează reacții diverse, care merg de la iubire la dezgust. Lucrările sale au accentuat opoziția impulsurilor apoloniană și dionisiacă în artă, iar figura lui Dumnezeu a dat naștere a unor interpretări eclecticice care au avut o influență importantă asupra întregii filosofii europene.

Bibliografie

1. *Filosofie: analize și interpretări*. București. Editura Humanitas, 1996.
2. *Istoria filosofiei modern*, volumul IV, București. Editura Universității din București, 1999.
3. BERND A. LASKA: *Criza inițială a lui Nietzsche* . În: Note germanice și recenzii, voi. 33, n. 2, toamna / Herbst 2002, p. [109-133.].
4. KEITH ANSELL-PEARSON, *An Introduction to Nietzsche as a Thinker Politic: The Perfect Nihilist*, Cambridge University Press, 1994, pp. 33-34.
5. GUY ELGAT. *WHY FRIEDRICH NIETZSCHE IS DARLING OF THE FAR LEFT AND THE FAR RIGHT*. <https://www.tabletmag.com/jewish-arts-and-culture/228455/nietzsche-left-right>
6. ПЕТРОВА М.В. *Фридрих Ницше и идеология национал-социализма*. www.hist.msu.ru/Science/Conf/lomweb01/petrova.htm
7. W. LARGE. *Nietzsche and moral nihilism*. https://www.arasite.org/WL3/nietnihil.html#_ftnref1
8. THOMAS H. BROBJER. *Nietzsches Philosophical Context*. https://books.google.md/books?id=V4DDxmM0T9EC&pg=PA58&dq=Nietzsche+neo-Kantians&redir_esc=y&hl=en#v=onepage&q=Nietzsche%20neo-Kantians&f=false